

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

TRỊNH THỊ THU HẰNG

**NGHỆ THUẬT TỰ SỰ TRONG TIỂU THUYẾT
TRÙNG QUANG TÂM SỬ CỦA PHAN BỘI CHÂU**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

Thái Nguyên, năm 2012

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

TRỊNH THỊ THU HẰNG

**NGHỆ THUẬT TỰ SỰ TRONG TIỂU THUYẾT
TRÙNG QUANG TÂM SỬ CỦA PHAN BỘI CHÂU**

CHUYÊN NGÀNH: VĂN HỌC VIỆT NAM

MÃ SỐ: 60.22.34

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

Người hướng dẫn khoa học: PGS - TS Nguyễn Hữu Sơn

Thái Nguyên, năm 2012

Phan Bội Châu (1867-1940)

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của cá nhân tôi.

Các nội dung nêu trong luận văn là kết quả làm việc của tôi và chưa được công bố trong bất cứ một công trình nào khác.

Thái Nguyên, ngày 23 tháng 8 năm 2012

Tác giả luận văn

Trịnh Thị Thu Hằng

LỜI CẢM ƠN

Em xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo, cán bộ khoa Ngữ văn, Phòng quản lý và Đào tạo sau đại học trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên – Đại học Thái Nguyên đã dạy dỗ, tạo điều kiện cho em học tập.

Đặc biệt, em xin trân trọng cảm ơn PGS. TS Nguyễn Hữu Sơn, người trong suốt thời gian qua đã tận tình giúp đỡ và động viên để em hoàn thành luận văn này.

Lời cuối cùng, tôi xin cảm ơn những người thân trong gia đình đã hỗ trợ, động viên và cùng tôi vượt qua bao khó khăn trong quá trình vừa làm vừa học.

Thái Nguyên, ngày 23 tháng 8 năm 2012

Tác giả luận văn

Trịnh Thị Thu Hằng

MỤC LỤC

Trang

Trang bìa phụ	
Lời cam đoan	
Lời cảm ơn	
Mục lục	i
MỞ ĐẦU	1
NỘI DUNG.....	9
Chương 1. NHỮNG VẤN ĐỀ VỀ TÁC GIẢ - TÁC PHẨM VÀ VẬN DỤNG LÝ THUYẾT TỰ SỰ TRONG NGHIÊN CỨU TÁC PHẨM.....	9
1.1. Về tác giả - tác phẩm Trùng Quang tâm sử.....	9
1.1.1. Vấn đề xác định tác giả	9
1.1.2.. Về tác giả Phan Bội Châu	10
1.1.3. Vấn đề xác định tên gọi của tác Phẩm	16
1.2. Việc vận dụng lý thuyết tự sự trong nghiên cứu tác phẩm.....	18
1.2.1. Khái lược về tự sự học	18
1.2.2. Tiểu thuyết Trùng Quang tâm sử với hướng nghiên cứu tự sự học	21
Chương 2. CÁC PHƯƠNG DIỆN CỦA NGHỆ THUẬT TỰ SỰ TRONG TIỂU THUYẾT TRÙNG QUANG TÂM SỬ	25
2.1. Tổ chức điểm nhìn trần thuật.....	25
2.1.1. Điểm nhìn từ bên ngoài - điểm nhìn chi phối thế giới nghệ thuật Trùng Quang tâm sử.....	25
2.1.2. Cái nhìn của tác giả về quá khứ và mối quan hệ với hiện tại	28
2.2. Tổ chức nhịp điệu trần thuật.....	32
2.2.1. Phối hợp các thành phần mang tính động và tĩnh trong trần thuật .	32
2.2.2. Tổ chức các yếu tố thời gian	34
2.3. Nghệ thuật kết cấu	38

Chương 3. HƯ CẤU – MỘT YẾU TỐ ĐẶC SẮC TRONG CẤU	
TRÚC TỰ SỰ CỦA <i>TRÙNG QUANG TÂM SỬ</i>	41
3.1. Hư cấu trong tiểu thuyết lịch sử	41
3.1.1. Hư cấu nghệ thuật và mối quan hệ với tính chân thực lịch sử	41
3.1.2. Về hai khuynh hướng lịch sử hoá tiểu thuyết và tiểu thuyết hóa lịch sử	48
3.2. Nghệ thuật hư cấu trong tiểu thuyết <i>Trùng Quang tâm sử</i>	50
3.2.1. Hư cấu nhân vật	50
3.2.2. Hư cấu sự kiện	68
KẾT LUẬN	72
TÀI LIỆU THAM KHẢO	73

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Trùng Quang tâm sử hay còn gọi là *Hậu Trần dật sử* là cuốn tiểu thuyết bằng Hán văn của nhà văn, nhà chí sĩ Việt Nam Phan Bội Châu, được viết theo thể chương hồi. Tác phẩm phản ánh những biến cố, thăng trầm của một giai đoạn trong suốt chiều dài của tiến trình lịch sử Việt Nam, gắn liền với người anh hùng Trần Quý Khoáng, đã lãnh đạo nhân dân ta đứng lên chống quân Minh xâm lược đời Hậu Trần – thể hiện khát vọng độc lập, tự do, bình đẳng, đồng thời, khẳng định sức mạnh hào hùng, vô địch của truyền thống đoàn kết chống lại ách thống trị của ngoại bang.

1.2. cuốn tiểu thuyết ra đời đã có những đóng góp to lớn về nội dung và nghệ thuật vào nền văn học trung đại Việt Nam nói chung và văn xuôi Việt Nam nói riêng. *Trùng Quang tâm sử* đã đánh dấu một bước phát triển và hoàn thiện của thể loại tiểu thuyết chương hồi chữ Hán Việt Nam, bằng lối văn mới mẻ, trong sáng. Cùng với sự du nhập của văn học phương Tây qua “cuộc biến thiên lớn nhất trong lịch sử Việt Nam từ mấy mươi thế kỷ” (chữ dùng của Hoài Thanh) của xã hội Việt Nam thời kỳ bấy giờ, những thành công của thể loại tiểu thuyết này, đã tạo tiền đề cho sự xuất hiện của tiểu thuyết Việt Nam hiện đại các giai đoạn tiếp sau.

1.3. Trùng Quang tâm sử chứa đựng một hệ thống nghệ thuật đa dạng, tiêu biểu hơn cả là nghệ thuật tự sự được tác giả thể hiện rất thành công trong quá trình xây dựng tác phẩm.

Trùng Quang tâm sử là một tác phẩm đặc sắc của Phan Bội Châu về nhiều phương diện. Nhưng trên thực tế, có rất ít công trình nghiên cứu chuyên sâu về tác phẩm này. Đặc biệt là phương diện nghệ thuật tự sự của tác phẩm. Thiên nhiên, chỉ có thể hiểu một cách sâu sắc, thấu đáo và toàn diện về cuộc

đòi, sự nghiệp của Phan Bội Châu và tác phẩm *Trùng Quang tâm sử* một khi việc nghiên cứu, tìm hiểu vấn đề này được chú trọng đúng mức.

2. Lịch sử vấn đề

Trùng Quang tâm sử có giá trị nhiều mặt về lịch sử cũng như văn học, nhưng từ ngày được “sinh ra”, “nó đã ngủ một giấc dài, có hơn nửa thế kỷ” – lời của Đặng Thai Mai [76,217]. Trong những năm gần đây, khi mảng tiểu thuyết lịch sử bắt đầu được các nhà nghiên cứu quan tâm tìm hiểu, *Trùng Quang tâm sử* đã và đang thu hút được sự chú ý nhiều hơn. Nhưng nhìn chung, các nhà nghiên cứu chỉ mới đi sâu vào từng khía cạnh cụ thể như: kết cấu, ngôn ngữ, nhân vật, thời gian nghệ thuật, không gian nghệ thuật... Do vậy, còn nhiều vấn đề đặt ra cần được tiếp tục được giải quyết. Có thể dẫn chứng một vài ví dụ như sau:

Về tác giả của *Trùng Quang tâm sử*, lúc đầu vẫn còn nhiều nghi ngờ, nhưng qua nhiều phân tích, khảo cứu các cứ liệu khoa học, cuối cùng Đào Duy Anh đã đi đến kết luận qua lời “Tựa” trong cuốn *Phan Bội Châu toàn tập* (tập 4): “đó là một bản tiểu thuyết do Phan Bội Châu sáng tác” [75,9]. Trong hoàn cảnh lịch sử chính trị lúc bấy giờ, dựa vào nội dung cũng như hình thức thể hiện, có thể khẳng định Phan Bội Châu chính là tác giả của *Trùng Quang tâm sử*. Bởi lẽ, bút pháp của tác phẩm đã không còn giống cách viết của các tiểu thuyết chương hồi ngày trước như *Hoàng Lê nhất thống chí*, *An Nam nhất thống chí*... Mặt khác khi đọc tác phẩm này, như Đặng Thai Mai nhận định: “người ta phải nghĩ đến, phải nhớ đến lối văn của Lương Khải Siêu và các đồng chí của Lương trong các tập “tân thư” Trung Quốc [75,12].

Về thời gian ra đời và bắt đầu được đăng của *Trùng Quang tâm sử*, trong cuốn *Trùng Quang tâm sử* (tiểu thuyết), Ngô Văn Bách dịch, Tôn Quang Phiệt hiệu đính (xuất bản năm 1971), theo Đặng Thai Mai qua bài viết “Cùng bạn đọc”, tiểu thuyết *Trùng Quang tâm sử*: “được đăng từ số 8 (tháng 1 – 1921) đến số 132 (tháng 4 – 1925), ở đầu bài có ghi: “*Trùng Quang tâm*

sử, bG trước, Hiên Hán dịch” [7,8] trên *Binh sự tạp chí* ở Hàng Châu, Trung Quốc. Nhưng chữ Bg có nghĩa là gì thì chưa có một đáp án chính xác. Cũng có thể đó là một “thủ thuật” để gây nên sự tò mò, chú ý ở người đọc, hoặc để che mắt bọn thực dân Pháp. Xét về mặt nghệ thuật, Phan Bội Châu đã có nhiều sáng tạo hơn, tuy nhiên, văn chương của ông ít nhiều vẫn còn ảnh hưởng tiêu thuyết chương hồi cổ điển, đúng như Đặng Thai Mai nhận xét: “văn tự sự thỉnh thoảng được viền mép với những “mẫu” phong cảnh trong những câu văn, thể biên ngẫu mỗi đoạn vài ba chục chữ, như ta đã từng đọc trong các truyện *Tây du Tam quốc*”[7,18]. Trong bài viết “Cùng bạn đọc” của cuốn *Phan Bội Châu toàn tập* (tập 4), Đặng Thai Mai đồng ý với Đào Duy Anh cho rằng: Nó được viết vào khoảng trước hoặc sau năm 1900 một hoặc hai năm. Mặc dù tập “dật sử” chưa thoát khỏi khuôn sáo của văn chương “nhà trường”, có những câu văn biên ngẫu, với nhiều đoạn miêu tả phong cảnh, nhưng tác phẩm đã có những nét mới, ảnh hưởng của văn chương tân thư. Có nghĩa là, cụ Phan đã sử dụng ngôn ngữ hiện đại của nước ngoài để bộc lộ tư tưởng, tình cảm của mình.

Trong bài nghiên cứu “Về tác phẩm của Phan Bội Châu; *Trùng Quang tâm sử* hay *Hậu Trần dật sử*?”, Chương Thâu lại cho rằng ý kiến của Đặng Thai Mai về năm ra đời của *Trùng Quang tâm sử* là chưa chính xác. Đúng như tác giả bài viết nhận xét: “văn cụ hồi này rất nặng nề phong khí của *kinh truyện*. theo lối bát cổ, biên ngẫu lăm điền có sâu xa, cú, từ đối nhau chan chát” [75,24-25]. Ngoài chủ trương hành động của nghĩa quân Trùng Quang cũng gần giống với Duy Tân hội nên Chương Thâu khẳng định: “quyển *Trùng Quang tâm sử* phải viết sau khi có Duy Tân hội” [75,26]. Hơn nữa, trong *Trùng Quang tâm sử*, Phan Bội Châu lại đề cập đến những vấn đề “bình đẳng”, “dân chủ” và vai trò của người phụ nữ được sánh ngang hàng với nam giới, thậm chí được coi trọng. Trong khi đó, Phan Bội Châu trước và sau khi xuất dương vẫn còn mang nặng tư tưởng quân chủ, chưa thoát ra khỏi đạo